

4. Тищенко М.П. Готовність населення до впровадження медичного страхування: досвід Одеської, Миколаївської областей / М.П. Тищенко // Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (10—12 жовтня 2012 р., м. Київ). — К.: КНЕУ. — С. 260—263.

5. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР [Електронний ресурс] — Режим доступу: [http:// www.dfp.gov.ua/](http://www.dfp.gov.ua/)

6. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// www.dfp.gov.ua/](http://www.dfp.gov.ua/)

7. Про затвердження Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами / Розпоряження Держкомфінпослуг від 15.07.2010 р. № 585 [Електронний ресурс] — Режим доступу: [http:// www.dfp.gov.ua/](http://www.dfp.gov.ua/)

8. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2011—2020 роки // Финансовые услуги. — 2011. — № 1. — С. 17—19.

Статтю подано до редакції 08.10.2012 р.

УДК 368

Баранов А.Л., канд. екон. наук,
докторант кафедри страхування,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто необхідність застосування та сутність принципів оцінки. Проаналізовано сучасні підходи до їх визначення та на основі здійсненого аналізу запропоновано принципи здійснення оцінки страхової компанії.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Страхова компанія, оцінка, принципи оцінки, корисність, попит і пропонування, заміщення, очікування, гранична продуктивність внеску, найбільш ефективне використання.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены необходимость применения и сущность принципов оценки. Проанализированы современные подходы к их определению и на основе проведенного анализа предложены принципы осуществления оценки страховой компании.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Страховая компания, оценка, принципы оценки, полезность, спрос и предложение, замещение, ожидание, предельная производительность взноса, наиболее эффективное использование.

ANNOTATION. The need for and essence of the principles of assessment were considered in the article. Analysis of current approaches to their definition and based on principles of analysis proposed to assess an insurance company.

KEYWORDS: Insurance company, valuation, assessment principles, utility, demand and supply, substitution, anticipation, contribution, marginal productivity, highest and best use.

Постановка проблеми. Страховий ринок України постійно розвивається, про що свідчить зростання кількісних і якісних показників, що його характеризують. Ця тенденція спостерігається вже на протязі багатьох років. Позитивна динаміка маскує проблеми, які постійно виникають на ринку і гальмують подальший його розвиток. Однією із головних проблем, притаманних вітчизняному страховому ринку, є його низька капіталізація.

Українські страхові компанії в останні роки стають усе менш привабливими як об'єкт купівлі-продажу зі сторони і вітчизняних, і закордонних інвесторів. На таку ситуацію впливає багато чинників, як загальнонаціонального (низька інвестиційна привабливість країни, відсутність чітких «правил гри», непрозорість судової системи тощо), так і локального характеру, тобто притаманних самому ринку та діяльності страхових компаній.

Однією з проблем залишається не можливість здійснення оцінки страхової компанії через відсутність напрацьованої та пристосованої до вітчизняних реалій методології оцінювання. Є прийняті нормативно-правові акти, є дослідження окремих науковців і практиків, але жодне з них не стосується страхового бізнесу і не враховує його особливості.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Теоретичні та методологічні підходи до оцінювання досліджувалися багатьма зарубіжними науковцями, зокрема: А. Дамодараном, Т. Коллером, Т. Коуплендом, Нік. Ордуєм, К. Уолшем, Дж. Фрідманом, також окремі дослідження здійснювали вітчизняні науковці: І.Б. Івасів, О.Г. Мендрул, О.О. Терещенко. Проте, ці дослідження не стосувалися підходів до оцінювання страхових компаній і не враховували специфіку їх діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних основ принципів оцінювання, їх аналіз і розробка практичних рекомендацій щодо застосування цих принципів у сфері оцінки страхових компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Предметом оцінки бізнесу може бути як оцінка ринкової вартості закритої або недостатньо відкритої для фондового ринку компанії, так і оцінка

майнового комплексу компанії у цілому або майнових комплексів із випуску та продажу окремих видів її продукції [1, с. 30]. Оцінка будь-якої компанії повинна базуватися на певних загальних підходах, насамперед, принципах оцінки. Згідно Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» принципи оцінки — це покладені в основу методичних підходів основні правила оцінки майна, які відображають соціально-економічні фактори та закономірності формування вартості майна [6]. У такому трактуванні суті принципів оцінки можна виділити 2 основних елементи:

1) принципи оцінки — це основні правила, за якими здійснюється оцінка майна, тобто страхової компанії;

2) ці правила відображають соціально-економічні фактори та закономірності формування вартості майна, тобто вони повинні враховувати особливості факторів і закономірностей конкретного майна, яке оцінюється. Враховуючи те, що кожне майно є індивідуальним та специфічним за своєю суттю, а страхова компанія як об'єкт оцінки — це взагалі особливе майно, то можна зробити висновок про те, що принципи оцінки повинні враховувати особливості кожного об'єкта.

Оцінка майна повинна проводитися з дотриманням принципів корисності, попиту і пропонування, заміщення, очікування, граничної продуктивності внеску, найефективнішого використання [6].

Дж. Фрідман і Нік. Ордуей у своїй класичній праці «Аналіз і оцінка нерухомості, яка приносить дохід» виділяють 4 групи принципів оцінки нерухомості:

1) принципи, що базуються на уявленнях користувача (корисність; заміщення; очікування);

2) принципи, що пов'язані з землею, будівлями та спорудами (залишкова продуктивність; вклад (гранична продуктивність); доходи, що зростають і зменшуються; збалансованість (пропорційність); економічна величина; економічний розподіл);

3) принципи, що пов'язані з ринковим середовищем (залежність; відповідність; пропозиція та попит; конкуренція; зміни);

4) принцип найкращого і найефективнішого використання [8, с. 12].

Незважаючи на те, що ці принципи в першу чергу стосуються оцінки нерухомості, можна провести певні паралелі і на оцінку інших об'єктів — цінних паперів, майнових комплексів, окремих бізнесів. На думку А. Дамодарана, наприклад, визначення вартості нерухомості потребує іншої інформації та іншого формального її представлення, ніж оцінка цінних паперів, що знаходяться в

обігу на публічному ринку. Тим не менше, вражають не відмінності в методиках оцінки, а ступінь схожості базових принципів [4, с. 1].

О.Г. Мендрул, розглядаючи принципи оцінювання вартості підприємства, повторює 3 групи принципів, які виділили Дж. Фрідман і Нік. Ордуей, і змінює групу принципів, що пов'язані з землею, будівлями та спорудами, на групу принципів, пов'язаних з експлуатацією підприємства [5, с. 75—76].

Принципи оцінки є загальними та не враховують специфіку об'єкту оцінювання, тому розглянемо їх сутність та особливості в страховій сфері.

Принцип корисності (utility). Дж. Фрідман і Нік. Ордуей дають наступне визначення цього принципу: «корисність — це здатність нерухомості задовольняти потреби користувача у даному місці та протягом даного періоду часу» [8, с. 14]. Аналогічне визначення цього принципу наводиться у Національному стандарті № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: «Під корисністю слід розуміти здатність майна задовольняти потреби власника або користувача протягом певного часу» [6]. Можна припустити, що автори цього стандарту або запозичили дане визначення майже повністю у Дж. Фрідмана і Нік. Ордуей, або вони також поділяють думку А. Дамодарана щодо схожості принципів оцінки.

Потенційні користувачі страхової компанії також повинні мати в ній певну потребу, яку вона зможе задовольнити. Якщо страхова компанія не буде задовольняти певних потреб, то не буде необхідності в її оцінці. Компанія має вартість лише в тому випадку, коли вона корисна потенційним власникам. Корисність страховика для потенційних користувачів може визначатися в наступному:

- компанія може приносити в майбутньому потік грошових коштів у вигляді доходів (наприклад, дивідендів);

- компанія може бути перепроданою через певний проміжок часу для отримання доходу у вигляді різниці між ціною продажу та ціною придбання;

- страхова компанія може бути використана для обслуговування економічних потреб учасників фінансово-промислових груп (перерозподіл грошових потоків у межах цієї групи, оптимізація оподаткування, забезпечення учасників групи страховим захистом);

- потенційний власник бажає створити страхову групу, яка б була представлена страховими компаніями, що надають послуги

зі страхування життя та страхування іншого, ніж страхування життя;

- потенційний власник бажає сформуванню у себе почуття володіння власністю;

- потенційний власник бажає реалізувати свою соціальну функцію у створенні економічного механізму забезпечення потенційних споживачів страховим захистом;

- компанія може бути цікавою для потенційного користувача активами, які є в її розпорядженні (нерухомість, цінні папери, майнові комплекси).

Залежно від потреб, які задовольняє страхова компанія, при оцінюванні розглядається корисність усієї страхової компанії і корисність окремих груп її майна, сучасний стан цієї корисності та розробляються заходи щодо її підвищення.

Принцип заміщення (*substitution*). Максимальна вартість власності визначається найменшою ціною або вартістю, за якою може бути придбана інша власність з еквівалентною корисністю [8, с. 14]. Принцип заміщення передбачає врахування поведінки покупців на ринку, яка полягає у тому, що за придбання майна не сплачується сума, більша від мінімальної ціни майна такої ж корисності, яке продається на ринку [6].

Потенційні покупці не бажають сплачувати за страхову компанію більшу ціну, ніж та, за якою пропонується на ринку аналогічна компанія. Базою для порівняння може бути ціна продажу, величина майбутніх доходів або величина витрат для створення аналогічної страхової компанії.

Цей принцип лежить в основі 3-х традиційних підходів до оцінювання вартості майна: порівняльного, доходного та витратного.

Принцип очікування (*anticipation*) передбачає, що вартість об'єкта оцінки визначається розміром економічних вигод, які очікуються від володіння, користування, розпорядження ним [6]. Принцип очікування — це встановлення поточної вартості доходів або інших вигод, які можуть бути отримані в майбутньому від володіння власністю [8, с. 15].

Розглядаючи принцип корисності на прикладі страхової компанії, ми всі можливі потреби, які вона зможе задовольнити, розглядали у майбутньому часі. Всі ці вигоди потенційний власник зможе отримати через певний проміжок часу — у майбутньому, тобто вартість страхової компанії оцінюється на підставі величини тих економічних і соціальних вигод, які зможе отримати її власник від володіння, користування та розпорядження нею. Цей

принцип породжує необхідність застосування певного математичного апарату для приведення майбутньої вартості вигод до сучасного стану.

Принцип попиту та пропонування (*supply and demand*) відображає співвідношення пропонування та попиту на подібне майно. Відповідно до цього принципу під час проведення оцінки враховуються ринкові коливання цін на подібне майно та інші фактори, що можуть призвести до змін у співвідношенні пропонування та попиту на подібне майно [6].

Повинен існувати ринок купівлі-продажу страхових компаній, на якому продавці пропонують продати страхову компанію, а покупці — її придбати. Залежно від величини попиту та пропонування встановлюється ринкова ціна страхової компанії. Таке трактування цього принципу для будь-яких інших видів майна (нерухомість, цінні папери тощо) виглядає логічним і безпосередньо реалізується на практиці. Щодо страхових компаній, то, звичайно, важко представити такий ринок, на якому діють закони попиту та пропонування. Укладання таких угод може носити епізодичний характер і мати свою специфіку. Також потрібно врахувати і той факт, що вітчизняний страховий ринок є повністю нетранспарентним. Отже, інформація про такі угоди не є надбанням її потенційних користувачів. Це свідчить про слабкий зв'язок між проведенням оцінки страхової компанії та кон'юнктурою ринку купівлі-продажу. Погоджуємося з думкою О.О. Гаманкової, що інформаційна недосконалість вітчизняного ринку страхових послуг є однією із найголовніших причин незацікавленості іноземних інвесторів вкладати кошти в його розвиток [3, с. 177].

Принцип внеску (*граничної продуктивності*) (*contribution, marginal productivity*) передбачає врахування впливу на вартість об'єкта оцінки таких факторів, як праця, управління, капітал та земля, що є пропорційним їх внеску у загальний дохід. Вплив окремого фактора вимірюється як частка вартості об'єкта оцінки або як частка вартості, на яку загальна вартість об'єкта оцінки зменшиться у разі його відсутності [6].

На нашу думку, більш вдалим і зрозумілим є визначення цього принципу, яке дають Дж. Фрідман і Нік. Ордуей: «вклад — це сума, на яку збільшується або зменшується вартість суб'єкта господарювання або чистий дохід від нього внаслідок наявності або відсутності якого-небудь додаткового фактору виробництва» [8, с. 16].

На нашу думку, страхова компанія як суб'єкт господарювання має справу зі всіма факторами виробництва: і працею, і капіталом, і землею, й управлінням. Кожен фактор займає своє місце в

діяльності компанії і відіграє свою роль. Хоча не всі дослідники виділяють саме такі фактори виробництва. Так, С.С. Осадець вживає поняття «ресурси», замість «фактори», і відносить до них працівників, капітал, матеріали, енергію та інформацію [7, с. 53]. Виділення таких ресурсів, як матеріали та енергія, вважаємо суперечливим, оскільки вони не є визначальними для діяльності страховика і не є загальновизнаними. Щодо інформаційного ресурсу, то вважаємо виділення цього ресурсу правильним і своєчасним. Інформація на сучасному етапі може бути виділена в окремий ресурс, враховуючи її значення та важливість, особливо в страховому бізнесі.

Принцип найефективнішого використання (*highest and best use*) полягає в урахуванні залежності ринкової вартості об'єкта оцінки від його найефективнішого використання. Під найефективнішим використанням розуміється використання майна, в результаті якого вартість об'єкта оцінки є максимальною. При цьому розглядаються тільки ті варіанти використання майна, які є технічно можливими, дозволеними та економічно доцільними [6].

Висновки з проведеного дослідження. У процесі дослідження принципів оцінки ми дійшли таких висновків: по-перше, оскільки страхова компанія є унікальним об'єктом оцінки та специфічним видом бізнесу, що має свої особливості, то принципи її оцінки також повинні мати свої особливості; по-друге, майже всі принципи оцінки, наведені у Національному стандарті № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», можна застосувати до оцінки страхових компаній, але з врахуванням специфіки їх діяльності. Єдиним винятком може бути принцип попиту і пропонування, проте неможливість його застосування пояснюється у більшій мірі не особливостями страхового бізнесу, а специфікою вітчизняного страхового ринку.

Література

1. *Валдайцев С.В.* Оценка бизнеса и управление стоимостью предприятия: Учеб. пособие для вузов / С.В. Валдайцев. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. — 720 с.
2. *Волков А.С.* Создание рыночной стоимости и инвестиционной привлекательности / А. Волков, М. Куликов, А. Марченко. — М.: Вершина, 2007. — 304 с.
3. *Гаманкова О.О.* Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2009. — 283 с.

4. *Дамодаран А.* Инвестиционная оценка: Инструменты и методы оценки любых активов / Асват Дамодаран; Пер. с англ. — 7-е изд. — М.: Альпина Паблишер, 2011. — 1324 с.

5. *Мендрул О.Г.* Управління вартістю підприємства: навч. посіб. / О.Г. Мендрул. — К.: КНЕУ, 2011. — 538 с.

6. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.

7. Страховий менеджмент: підручник / [С.С. Осадець, О.В. Мурашко, В.М. Фурман та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. С.С. Осадеця. — К.: КНЕУ, 2011. — 333 с.

8. *Фридман Дж., Ордуэй Ник.* Анализ и оценка приносящей доход недвижимости / Дж. Фридман, Ник. Ордуэй. Пер. с англ. — М.: Дело, 1997. — 480 с.

Статтю подано до редакції 02.10.2012 р.

УДК 368

Баранова О.В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри страхування,
Медвецький І.А.,
студент IV курсу фінансово-економічного факультету,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СПІВПРАЦЯ БАНКІВ І СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ BANCASSURANCE

АНОТАЦІЯ. Стаття розкриває сутність і механізми співпраці банківських і страхових організацій на основі концепції bancassurance. Авторами визначено напрями інтеграції та конвергенції банківського і страхового бізнесу на етапах агентських і партнерських відносин, а також повної інтеграції банку та страхової компанії.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: bancassurance, банківсько-страхова інтеграція, ризики, спільні продукти банку та страхової компанії.

АНОТАЦИЯ. Статья раскрывает сущность и механизмы сотрудничества банковских и страховых организаций на основе концепции bancassurance. Авторами определены направления интеграции и конвергенции банковского и страхового бизнеса на этапах агентских и партнерских отношений, а также полной интеграции банка и страховой компании.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: bancassurance, банковско-страховая интеграция, риски, совместные продукты банка и страховой компании.